

Anne Erica Larsen

KRABAT

Indhold

● Kender du det?	8
● Hvad er problemet?	9
● Drivhusgasser i din mad	10
● Fakta om mad og klima	12
● Mad og verdensmålene	14
● Klima og kostrådene	16
● Er du altædende?	18
● Mad er energi	20
● Spis løs af frugt og grøntsager	22
● Madens rejse	24
● Gratis glæder	26
● Opskrift: Chili-tomat-salsa	30
● Opskrift: Grøn suppe	32
● Opskrift: Farvestrålende smoothies	34
● Virkelig meget kød	36
● Bøvsér og prutter	38
● Proteiner giver muskler	40
● Opskrift: Linsespirer	44
● Opskrift: Tre slags hummus	46
● Opskrift: Sprøde kikærter	48

● Sur mælk og tørt brød	50
● Madaffald bliver til energi.....	54
● Opskrift: Klimakys af kikærtevand	56
● Opskrift: Croutoner	58
● Opskrift: Gendyrket grønt	60
● De bedste snacks	62
● Opskrift: Grønne, gule og orange chips og fritter	64
● Opskrift: Frugtis.....	66
● Opskrift: Bønnebrownie.....	68
● Vidunderligt vand	70
● Vi gør, som vi plejer	72
● Klimaet bliver det, vi spiser	76
● Sæsonkalender for danske frugter og grøntsager	78
● Om forfatteren.....	80
● Kilder.....	81
● Fotokreditering	82

Kender du det?

Det er eftermiddag, og du er vildt sulten. Du overvejer at spise resten af madpakken i tasken, men den er blevet lidt kedelig. Du kunne også gå i kiosken eller forbi bageren på vej hjem. Måske vil nogle af de andre fra klassen med. Det var vildt hyggeligt i sidste uge. Nu har du virkelig lyst til noget lækkert, og de andre er heldigvis lette at overtale.

Til aftensmad har din far lavet spaghetti og kødsovs. Det er rart at få det, I plejer. Måske kan I prøve nogle nye opskrifter i weekenden, siger mor. I har talt om at prøve at spise flere grøntsager og mindre kød. Det er jo bedre for klimaet. Men gør det overhovedet nogen forskel?

Hvad er problemet?

Du har nok hørt, at det, du spiser, påvirker klimaet. Men hvor meget betyder det? Skal vi alle sammen blive vegetarer? Er det ok at spise bananer, der er transporteret hele vejen fra Sydamerika? Det kan være svært at gennemskue, hvad du skal spise, hvis du vil tænke på klimaet. I bogen her kan du læse om mad og klima og finde opskrifter, der er gode for både dig og kloden.

Vidste du?

Drivhusgasudledningerne fra mad og drikkevarer er 1,5 gange højere end udledningen fra alle biler i Danmark.

Drivhusgasser i din mad

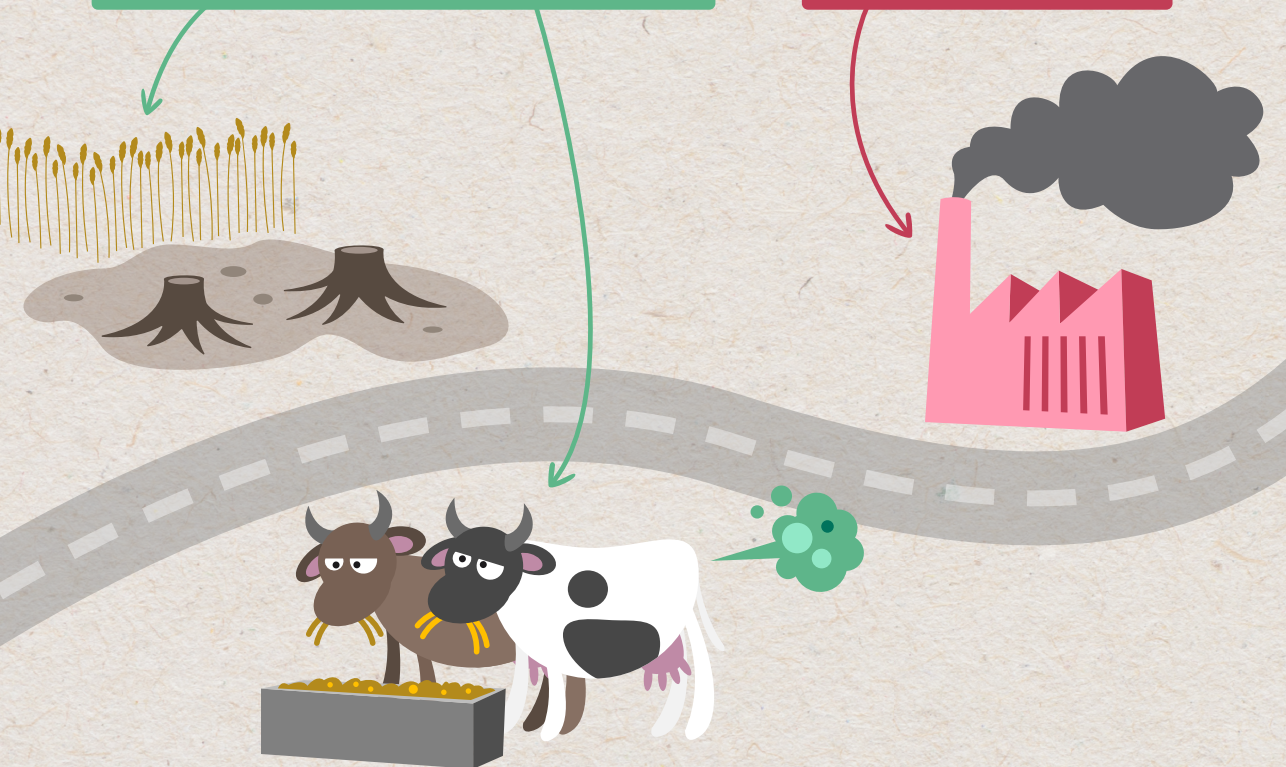
Vidste du, at din mad udleder drivhusgasser? Det er især metan (CH_4), lattergas (N_2O) og kuldioxid (CO_2). De kommer fra landbruget, fra fabrikker, transport, opbevaring og tilberedning af mad.

Landbrug

Køer og får udleder metan, når de fordøjer maden. Gylle fra grise og køer udleder metan, når det opbevares i stalden og gylletanke. Når markerne gødes, dannes der lattergas. Landbrugsmaskiner bruger energi, der udleder kuldioxid.

Fabrikker

Fødevarerproduktion, forarbejdning og emballage på fabrikker bruger energi, der udleder kuldioxid.

Fakta om mad og klima

Klimaaftryk: den påvirkning, noget har på klimaet.

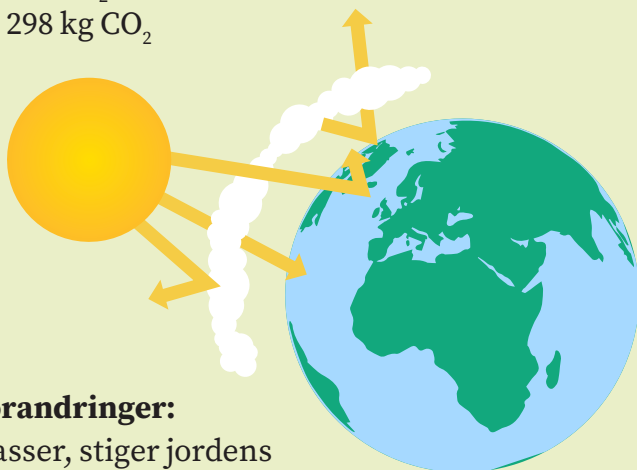
Drivhusgasser: luftarter, der bidrager til drivhuseffekten, for eksempel:

- CO₂: Kuldioxid
- CH₄: Metan
- N₂O: Lattergas

CO₂-ækvivalenter (CO₂e) Hvor meget andre drivhusgasser svarer til i CO₂:

- Et kg metan (CH₄) svarer til 25 kg CO₂
- Et kg lattergas (N₂O) svarer til 298 kg CO₂

Drivhuseffekten: Drivhusgasser i jordens atmosfære lader solens varmende stråler komme ned til jorden, men forhindrer en del af varmen fra jorden i at undslippe igen.

Global opvarmning og klimaforandringer:

Når vi udleder mange drivhusgasser, stiger jordens og havets temperatur på grund af drivhuseffekten. Det giver klimaforandringer, som for eksempel skybrud, tørke, havvandsstigninger og orkaner.

Tips til at beregne CO₂-indholdet i din mad:

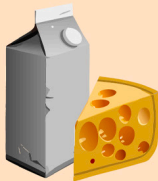
- På www.denstoreklimadatabase.dk kan du se, hvor mange CO₂-ækvivalenter forskellige fødevarer udleder.
- På www.co2beregner.nu kan du beregne, hvor mange CO₂-ækvivalenter et måltid eller en opskrift udleder.

Kød og fjerkræ har generelt højt klimaaftryk:

- **Kalkun:** 4,3-4,7 kg CO₂e/kg
- **Kylling:** 1,9-5,6 kg CO₂e/kg
- **Vildt:** 3,3 kg CO₂e/kg
- **Gris:** 2,1-7,3 kg CO₂e/kg
- **Lam:** 30,7-32,2 kg CO₂e/kg
- **Oksekød:** 37-185,8 kg CO₂e/kg

Mejeriprodukter har mellemhøjt til højt aftryk:

- **Mælk:** 0,6-0,7 kg CO₂e/kg
- **Piskefløde:** 2 kg CO₂e/kg
- **Smør:** 3,7-3,9 kg CO₂e/kg
- **Ost:** 2,2-6,6 kg CO₂e/kg

Brød og kolonial har mellemhøjt aftryk:

- **Brød, gryn:** 0,8-1,5 kg CO₂e/kg
- **Ris:** 4,7 kg CO₂e/kg
- **Pasta:** 1,7-1,9 kg CO₂e/kg
- **Kager, kiks:** 1,5-3,3 kg CO₂e/kg
- **Smagsgivere:** 0,35-8,40 kg CO₂e/kg

Frukt og grønt har lavest aftryk:

- **Frukt:** 0,4-3,2 kg CO₂e/kg
- **Grøntsager:** 0,3-5,4 kg CO₂e/kg
- **Bælgfrugter:** 0,9-3,5 kg CO₂e/kg
- **Svampe:** 0,3-0,6 kg CO₂e/kg
- **Nødder og frø:** 2,0-10 kg CO₂e/kg

Fisk og skaldyr varierer meget i aftryk:

- **Musling, østers mv.:** 0,2-0,9 kg CO₂e/kg
- **Sild, laks, brasen mv.:** 2,1-7,5 kg CO₂e/kg

Færdigretter varierer meget i aftryk:

- **Vegetariske:** 1,3-3,0 kg CO₂e/kg
- **Kødholdige:** 1,5-25 kg CO₂e/kg

Plantebaserede alternativer har generelt lavt aftryk:

- **Plantedrikke** 0,4-1,2 kg CO₂e/kg
- **Plantefars, -burgere mv.** 0,2-2,7 kg CO₂e/kg

Den store klimadatabase

Kilde: Concito

OBS!

For at begrænse den globale opvarmning anbefales det at begrænse udledninger fra mad og drikke til ca. 2 kg CO₂e om dagen.

Mad og verdensmålene

Alle 193 lande i FN er blevet enige om 17 verdensmål for bæredygtig udvikling frem til 2030. Alle på jorden har brug for mad og drikke. Derfor hænger næsten alle 17 verdensmål på en eller anden måde sammen med landbrug og fødevareproduktion.

Et af målene er at afskaffe sult og underernæring. Alle mennesker skal have adgang til nok og nærende mad hele året rundt. Selvom det går den rigtige vej, sulter ca. 9% af verdens befolkning stadig. I Danmark handler det mest om, at flere skal spise sundt. Alle skal have god og varieret kost, for usund kost kan give livsstilssygdomme som diabetes og hjerte-kar-sygdomme.

Vidste du?

Vi danskere har et af de største klimaaftryk fra mad i verden, fordi vi spiser meget kød og mange mejeriprodukter?

Ordforklaring:

Klimavenlig/bæredygtig/grøn mad: Belaster klimaet og miljøet mindst muligt og er produceret og transporteret under hensyn til arbejdsforhold.

Livsstilssygdomme: sygdomme, der opstår på grund af den måde, vi lever på. Det kan for eksempel være på grund af usund kost, stress eller manglende motion i en lang periode.

VERDENSMÅL
for bæredygtig udvikling

1 AFSKAF
FATTIGDOM

2 STOP
SULT

3 SUNDHED
OG TRIVSEL

4 KVALITETS-
UDDANNELSE

5 LIGESTILLING
MELLEM KØNNENE

6 RENT VAND
OG SANITET

7 BÆREDYGTIG
ENERGI

8 ANSTÆNDIGE JOBS
OG ØKONOMISK
VÆKST

9 INDUSTRI, INNOVATION
OG INFRASTRUKTUR

10 MINDRE
ULIGHED

11 BÆREDYGTIGE BYER
OG LOKALSAMFUND

12 ANSVARLIGT
FORBRUG
OG PRODUKTION

13 KLIMA-
INDSATS

14 LIVET
I HAVET

15 LIVET
PÅ LAND

16 FRED, RETFÆRDIGHED OG
STÆRKE INSTITUTIONER

17 PARTNERSKABER
FOR HANDLING

VERDENSMÅL
for bæredygtig udvikling

Klima og kostrådene

Hvordan kan vi blive bedre til at tænke på klimaet, når vi spiser? Det kan kostrådene hjælpe os med. Det, der er sundt for os, er nemlig også godt for klimaet. Kostrådscirklen viser, hvor meget de forskellige grupper af madvarer skal fylde i forhold til hinanden.

De 7 officielle kostråd: godt for sundhed og klima

- Spis mindre kød – vælg bælgfrugter og fisk
- Spis planterigt, varieret og ikke for meget
- Spis flere grøntsager og frugter
- Spis mad med fuldkorn
- Vælg planteolier og magre mejeriprodukter
- Spis mindre af det søde, salte og fede
- Sluk tørsten i vand

Vidste du?

Vi i Danmark kan reducere klimaaftrykket fra vores mad med en tredjedel, hvis alle danskere spiser efter de officielle kostråd og kostrådscirklen?

Kostrådscirkel
Kilde: Fødevarestyrelsen

Opskrift

Farvestrålende smoothies

Næsten alle frugter og grøntsager kan blendes til lækre smoothies. Undgå at blande røde og grønne farver, så bliver smoothien brun.

Her er, hvad du skal bruge:

- Blender
- Vand
- Evt. havremælk
- Evt. dadler eller honning
- Evt. citronsaft, ingefær, chili

Grøn smoothie:

- For eksempel agurk, salat, spinat, broccoli, fennikel, blomkål, æble, pære

Rød smoothie:

- For eksempel bær, rødbede, gulerod, blomkål, æble, pære

Gul smoothie:

- For eksempel blomkål, banan, mango, ananas

Vask og skræl grøntsagerne og frugterne og skær dem i mindre stykker. Tilsæt lidt vand eller plantedrik. Blend og smag til. Måske skal der tilsættes ekstra vand/plantedrik for at gøre smoothien mere flydende eller mere frugt, dadler eller honning for at gøre den sødere. Du kan også tilsætte lidt citronsaft, frisk ingefær eller en lille smule frisk chili for ekstra smag.

Anne Erica Larsen

Anne Erica Larsen arbejder med klima blandt andet som klimarådgiver for FN's udviklingsprogram og er forperson for Klimakysset. Hun er pescetar og har tidligere været fleksitar, veganer og vegetar.